

Portrétní fotografie Franze Janowitze (převzato z knihy Jürgen Serke: Böhmisches Dörfer, 1987)

FRANZ JANOWITZ

* 28. července 1892 Poděbrady

† 4. listopadu 1917 Mittel-Breth (dnes Log pod Mangartom, Slovinsko)

„Jsem přesvědčen, že by se byl vyvinul v jednoho z největších básníků naší doby...“

(Max Brod: Streitbares Leben. Autobiographie, 1960)

Předčasně zemřelý talentovaný básník Franz Janowitz se narodil jako nejmladší ze čtyř dětí Gustava Janowitze (1849–1923), majitele poděbradské továrny na lisování oleje, která spolu s rodinným domem stávala v těchto místech naproti starému nádraží. Rodiče měli blízký vztah ke světu umění, otec byl vynikajícím pianistou, matka vášnivou čtenářkou. Přenesli jej i na své potomky: nejstarší syn Otto (1888–1965 New York) zdědil otcův hudební talent, mladší dva synové Hans (1890–1954 New York) a Franz od mládí projevovali literární vlohy, psát verše se pokoušela i dcera Ella (1889–?, zemřela v koncentračním táboře). Rodina Janowitzových patřila k asimilované židovské komunitě, která již nepraktikovala víru svých předků, ani neužívala hebrejský jazyk, ale přijala jazyky země, ve které žila – češtinu a němčinu. Janowitzovi synové vychodili v Poděbradech českou chlapeckou školu a poté je rodiče poslali na německé střední školy do Prahy, aby ovládli také němčinu, úřední jazyk rakouské monarchie. Tady se dostali do okruhu mladých, německy píšících literátů (Franz Werfel, Franz Kafka, Oskar Baum, Willi Haas, Max Brod ad.), scházeli se s nimi ve známé kavárně Arco, kde debatovali o umění, a své první, německojazyčné literární pokusy publikovali v jejich časopisech (Herder-Blätter, Arkadia). Franzův starší bratr Hans Janowitz se později věnoval divadelní režii a filmu (mj. byl spoluautorem scénáře ke kultovnímu snímku filmového expresionismu *Kabinet dr. Caligariho*, 1920), vydal dva soubory satirické a protiválečné poezie a úspěšný román *Jazz* (1927), v němž zobrazil společenskou a uměleckou atmosféru v poválečném Berlíně. Roku 1923 převzal vedení poděbradského podniku a velmi úspěšně jej řídil. Na jaře 1939 musel spolu s nejstarším bratrem Ottou uprchnout před nacisty, útočiště našli v USA.

Franz Janowitz prožil v Poděbradech velmi šťastné dětství v harmonické rodině, obklopen přírodou a volností, kterou mu dopřávali chápaví rodiče. Po ukončení studia na německém gymnáziu v Praze na Příkopech na jaře 1911 se musel podvolit přání otce a odejít na studium chemie do Lipska, aby se připravoval na budoucí práci v poděbradském rodinném podniku. Již po roce však studium opustil a nechal se zapsat na univerzitu ve Vídni, kde poslouchal přednášky z filozofie (zejm.

Obálka prvního vydání sbírky básní F. Janowitze *Auf der Erde* (1919)

Dopis Hanse (Hamuše) Janowitze zasláný z New Yorku někdejší poděbradské hospodyně, paní Zoubkové (ze soukromého archivu rodiny Zoubkových)

Otto Weininger) a pokračoval v psaní básní. Kritika brzy rozpoznala Janowitzův nevšední talent. Max Brod nazval jeho poezii „malou pastorální symfonií nových tónů“ a přirovnal ji k tvorbě významného soudobého rakouského expresionistického básníka Georga Trakla. Oproti melancholickému a depresivnímu ladění Traklových básní, inspirovaných prostředím velkoměsta a vyjadřujícím úzkost a napětí předválečné doby, nabídl Janowitz „světlejší“ variantu pohledu. Ve svých verších pátá po „harmonii světa“ a „ztraceném Bohu“ a nachází je v přirozenosti a čistotě venkovské přírody, jak ji poznal v rodném Polabí. Inspirace polabskou přírodou stojí také v základu Janowitzovy bohaté metaforiky. Slibný rozvoj talentu přerušila válka. V roce 1913 Franz nastoupil povinnou roční vojenskou službu a po vypuknutí 1. světové války v létě roku 1914 musel narukovat jako důstojník v řadách rakouské armády. Během válečných dovolených se opakovaně vracel do Poděbrad, pokoušel se pokračovat ve studiu a připravoval k vydání sbírku svých básní. Na podzim roku 1917 v rakousko-italské bitvě v tyrolských Alpách utrpěl průstřel plic a svému zranění podlehl. Bylo mu pouhých 25 let.

O básnickou pozůstalost Franze Janowitz se po válce postaral Karl Kraus, významný rakouský kritik českého původu a Franzův celoživotní přítel a podporovatel. Básně vydal z pozůstalosti s titulem *Auf der Erde* (Na zemi, 1919). Poezie Franze Janowitze byla brzy překládána do češtiny. Ujímal se jí nejvýznamnější čeští básníci a překladatelé, např. Bohuslav Reynek, Pavel Eisner, Viktor Fischl nebo Hana Žantovská. Tvorbě Franze Janowitze jsou dodnes věnovány odborné publikace (J. Czmero: *Der bekannteste Unbekannte der Prager deutschen Literatur – Franz Janowitz*, Innsbruck 2015), studie a přednášky. Celé jeho dílo bylo vydáno kriticky (Franz Janowitz: *Auf der Erde und andere Dichtungen*, Innsbruck 1992, ed. Dieter Sudhoff).

PhDr. Lenka Kusáková

Areál Janowitzovy olejny včetně domu, kde žila rodina (ze sbírek Polabského muzea v Poděbradech)

**Jak země kolem odpočívá tise,
nejhlouběj' cítí duše má!
V zelených lukách, sotva jsem sem zašel,
už tkvím oběma nohama.
Do korun lip se slétli ptáci, přistě
svou hlavu poskytnu jim rád,
aby dál mohli přebývat
v mém listoví, kde najdou útočiště.
Jen jedno srdce vespolek tu bije.
Pověz mi, louko, dočkáme se dne,
kdy ve svatebním vytržení splynem,
Bůh s námi bude a my zpátky v něm?**

(F. Janowitz: Odpočívající poutník, překlad Michaela Jacobsenová)